

Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского
Серия «Юридические науки». Том 26 (65). 2013. № 2-1 (Ч. 1). С. 435-444.

УДК 349.41(477)

ІСТОРИЧНА РЕТРОСПЕКТИВА ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ОСОБЛИВО ЦІННИХ ЗЕМЕЛЬ В УКРАЇНІ

Ришкова Л. В., Донець О. В.

***Національний університет «Юридична академія України ім. Ярослава Мудрого»
м. Харків, Україна***

У статті досліджується становлення та розвиток правового регулювання особливо цінних земель в Україні, які підлягають, порівняно з іншими землями, ще більшій охороні, разом із будинками, спорудами, а також іншими слідами матеріальної культури. Актуальність історичного аналізу зумовлена тим, що, визначаючи та узагальнюючи досвід минулого, ми сприяємо пізнанню закономірностей суспільного розвитку, уникненню повторення помилок. А, отже, маємо теоретико-практичну основу для розроблення нового, більш досконалого законодавства, що буде відповідати реаліям часу.

Ключові слова: земля, особливо-цінні землі, землі історико-культурного призначення, правове регулювання особливо цінних земель в Україні.

Постановка проблеми. У відповідності до ст. 14 Конституції України [8] земля є основним національним багатством, що перебуває під особливою охороною держави. Означена норма стала основою формування та розробки правових приписів, спрямованих на охорону всіх земель України. Але ряд категорій земель підлягає ще більшій «особливій охороні» разом із спорудами, будівлями а також іншими слідами матеріальної культури. Чинне вітчизняне законодавство відносить до таких «особливо цінні землі» – землі різного цільового призначення та неоднакових фізичних властивостей. Єдиним спільним для яких є підвищена необхідність у захисті від неправомірного впливу, перетворення або такого використання, що призведе до їх деградації.

Вперше термін «особливо цінні землі» вжито у Земельному кодексі України 2001 року [3] (далі – ЗК України). Із цього часу відбувається поступове формування правових приписів, що регулюють суспільні відносини щодо зазначених земель. Проте правове регулювання охорони та використання земель, що входять до складу особливо цінних, у своєму розвитку пройшло декілька етапів і, безумовно, становить собою історичне явище, дослідження якого має важливе значення для розуміння шляхів удосконалення правового регулювання охорони та використання особливо цінних земель у теперішній час. Для уникнення плутанини щодо термінів, які використовувались на різних історичних етапах та задля позначення даних земель, на всіх досліджуваних етапах використовуватиметься термін «особливо цінні землі».

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У галузі екологічного та земельного права досліджувана тема неодноразово була предметом розгляду. Науковою основою зазначеної роботи стали праці таких українських науковців у галузі екологічного та земельного права, як В. І. Андрейцева, Г. В. Анісімової, Г. І. Балюк, А. Г. Бобко-

вої, Ю. О. Вовка, А. П. Гетьмана, І. І. Каракаша, М. В. Краснової, П. Ф. Кулініча, Н. Р. Малишевої, В. Л. Мунтяна, В. В. Носіка, С. В. Разметаєва, В. І. Семчика, Ю. С. Шемшученка, М. В. Шульги та інших.

Виклад основного матеріалу. На формування правового регулювання земельних відносин впливають суспільно-політичні умови певного періоду, зумовлені особливостями та характером земельного устрою. Зважаючи на зазначене, можна виокремити декілька етапів¹ розвитку цього явища. Перший, відносно самостійний етап – 1917–1967 роки. Формування правового регулювання охорони та використання особливо цінних земель нерозривно пов'язане з особливостями правового регулювання охорони та використання всіх земель, зокрема земель сільськогосподарського призначення. У першому законодавчому акті радянської держави, який став основою формування радянського земельного законодавства, Декреті «Про землю» [16], були закріплені положення, присвячені особливостям зміни правового режиму земель, які пізніше увійдуть до складу особливо цінних. Такі землі не підлягали розподілу між трудящими, а залишались у держави або громади, залежно від їх розміру та значення і перетворювались на показові господарства. Перелік таких земельних ділянок згодом розширювався та уточнювався. Декрет ВЦВК «Про соціалізацію землі» від 19 лютого 1918 року [25] за своєю суттю є продовженням і уточненням усіх основних ідей декрету «Про землю». Згідно з яким заборонялось будівництво споруд постійного типу на земельних ділянках ріллі. У цьому ж декреті вперше йшлося й про суспільні потреби та порядок відведення земельних ділянок, у тому числі земель сільськогосподарського призначення, для їх задоволення.

Слід зазначити, що цей законодавчий акт вперше містив ряд норм, які регулювали деякі питання щодо земель для «культурно-просвітницьких цілей». Наприклад, п. А ст. 20 розділу II цього документу визначав коло суб'єктів, що мали право користуватися землею у культурно-просвітницьких цілях, а саме, державу (в особі органів Радянської влади) і суспільні організації (під контролем і з дозволу місцевої Радянської влади). У відповідності до статті 26 розділу V регулювалося питання землекористування при відводі земель ... на культурно-просвітницькі цілі. «Коли земля призначена не для землеробства, а для культурно-просвітницьких і промислових цілей ... кількість землі відводиться у розмірі, який визначається місцевими Радами відповідно до потреб осіб або установ, що запитують дозвіл на користування землею, в залежності від суспільної необхідності тієї цілі, на яку виділяється земля». Право на користування землею в культурно-просвітницьких цілях, згідно до декрету «Про соціалізацію земель», надавалося відповідно до «суспільної корисності» (ст. 37). Але, що розумілося під термінами «суспільна корисність» або «культурно-просвітницькі цілі», не розтлумачував жодний нормативно-правовий акт.

У розвиток декрету «Про соціалізацію землі» 1918 року РНК 1 жовтня 1918 року було прийнято декрет «Про перехід маєтків, сільськогосподарських підприємств і ділянок землі, що мають у культурно-просвітницькому та промисловому значенні загальнодержавне значення у відання народного комісаріату землеробства» [22]. У відповідності до якого: «маєтки у минулому, сільськогосподарські підприємства та ділянки, які

¹Етап – це окрема частина чого-небудь; окремий момент, період, стадія в розвитку [2, с. 357].

за своїм технічним обладнанням, устроєм ... не можуть обслуговуватися та використовуватися місцевими організаціями, не підлягають розподіленню, а переходять разом із своїм живим та мертвим інвентарем, будівлями та коштами у безпосереднє відання Народного комісаріату землеробства» (ч.1). До таких відносяться й сільськогосподарські підприємства та ділянки землі, що мають навчально-показове та культурно-просвітницьке значення. Аналіз зазначеної норми дає змогу прийти до висновку про певну сільськогосподарську спрямованість земель для культурно-просвітницьких цілей, хоча вони і не використовувалися для землеробства. У такому разі постають питання про поєднання «культурно-просвітницьких цілей» із сільськогосподарською спрямованістю. Слід зауважити, що земельний фонд держави використовувався, в першу чергу, для потреб радянських господарств, які організувалися з метою створення та розвитку культурно-агрономічних центрів, оскільки земля розглядалася здебільшого як засіб виробництва. У відповідності до положення «Про соціалістичний землеустрій та про заходи щодо переходу до соціалістичного землеробства» від 14 лютого 1919 року [26] у радянських господарствах повинні були утворюватися, в залежності від умов кожного з них, показові ділянки, районі опитні поля, майстерні ... сільськогосподарські школи, бібліотеки, музеї, театри, пам'ятники та інші культурно-просвітницькі заклади (ст. 34), із метою покращення культурного та господарського рівня життя на селі.

Просвітницькі цілі у тлумачному словнику визначаються за значенням – освіта, а їх прихильники відстоювали прогресивні ідеї знань, культури [2, с. 1167].

Культура – це певна сукупність матеріальних і духовних цінностей, створених людством протягом своєї історії; рівень розвитку суспільства у певну епоху; освіченість, вихованість тощо [2, с. 596].

Отже, з метою розвитку села у культурному та господарському плані, і відбувалося будівництво просвітницьких закладів або пристосування певних об'єктів за для вказаних цілей. Вважається, що землі, зайняті подібними об'єктами і отримали назву «землі, для культурно-просвітницьких цілей». На законодавчому рівні не існувало їх визначення чи переліку, лише посилення на них, зміст яких впливав із цілей за для яких вони виділялися. Таким чином, враховуючи певну «сільськогосподарсько-просвітницьку» спрямованість цих земель, можливо зробити висновок, що введення до радянського законодавства терміна «землі, для культурно-просвітницьких цілей» – це перша спроба легального виділення й забезпечення використання земель під об'єктами культури. Тобто правове регулювання цих земель передувало легальному закріпленню земель історико-культурного призначення.

Дослідження радянського законодавства 20-х років щодо особливо цінних земель і об'єктів культурної спадщини слід розпочати із декрету РНК РРФСР від 16 вересня 1921 року «Про охорону пам'яток природи, садів і парків» [20]. Згідно з яким ділянки природи та окремі об'єкти (тварини, рослини, гірські породи), які становлять особливу наукову і культурно-історичну цінність та потребують охорони, могли бути оголошені Народним комісаріатом просвіти, за згодою заінтересованих відомств, недоторканими пам'ятками природи (ч. 1). Більш значні за площею ділянки природи оголошувались заповідниками і національними парками². Сади та парки істори-

²У даному випадку мова йде лише про заповідники, які мають історичне чи культурне значення.

ко-художнього значення, які пов'язані з архітектурними спорудами та становили з ними одне ціле, могли бути оголошені Народним комісаріатом просвіти, за згодою зацікавлених відомств, недоторканими пам'ятками культури музейно-академічного значення. Цим Декретом також установлювалась заборона на здійснення господарської діяльності, зокрема обробіток або видобування корисних копалин, полювання на тварин та птахів, збір ягід, ловлю риби на земельних ділянках заповідників і національних парків, без спеціального дозволу Народного комісаріату просвіти (ч. 3).

Слід зазначити, що вказаний нормативно-правовий акт є знаковим для історичного розвитку пам'ятко-охоронної діяльності. Оскільки він вперше: а) вводив терміни «культурно-історична цінність» і «пам'ятка садово-паркової культури музейно-академічного значення» (хоча і не розтлумачував їх зміст); б) закріплював недоторканість заповідників і національних парків; в) регулював деякі питання щодо земель під цими об'єктами.

Нова економічна політика радянської держави вимагала впорядкування земельного законодавства, тому 29 листопада 1922 року було прийнято перший кодифікований акт про землю – Земельний кодекс України [5], що ознаменувало початок нового відносно самостійного етапу правового регулювання охорони та використання особливо цінних земель. Для цього етапу притаманна централізація управління землями, які в майбутньому будуть визнані особливо цінними, що обумовило використання єдиних підходів та відсутність відмінностей у правовому регулюванні охорони та використання особливо цінних земель між РРСР та УРСР.

У 1923 році Правилами «Про порядок, умови та строки використання державного земельного майна» [11], встановленими декретом РНК РРФСР, залежно від цілей створення та напрямів діяльності, було визначено види радянських господарств. Серед інших виділялись дослідно-показові і інші господарства спеціального призначення, які обслуговують цілі дослідного вивчення розвитку галузей сільського господарства, пропаганди найбільш досконалих форм землеробства серед населення, а також задоволення навчальних, культурно-просвітницьких, лікувальних та інших потреб. Згідно з інструкцією з Розділення Державного земельного майна, на майно загальнодержавного і місцевого значення 1923 року [7], вищезазначені господарства відносились до майна, що мало загальнодержавне значення. Подальший розвиток правового регулювання охорони та використання особливо цінних земель сільськогосподарського призначення відбувався в рамках розвитку законодавства про діяльність радгоспів і колгоспів.

Продовжувалось удосконалення правового регулювання охорони та використання і інших особливо цінних земель. Так, Декрет РНК «Про облік і охорону пам'яток мистецтва, старовини і природи» від 7 січня 1924 року [17] вперше встановлював належні заходи охорони археологічних пам'яток (курганів, городищ, стоянок і т.п.) з тим, щоб «не провадились ніякі дії, що руйнують цілісність зазначених пам'яток, а розкопки таких провадились би виключно на підставі відкритих листів». У цьому Декреті остаточно було затверджено право державної власності на об'єкти історико-культурної спадщини, визначена структура взаємодії органів охорони пам'яток і розподілені деякі функції. Вперше пам'яткам надавалася класифікація. Але земельні питання не були ним урегульовані, а ті, що порушувались (наприклад, земельні ро-

боти під час розкопок курганів), були спрямовані на регулювання охорони об'єктів культурної спадщини.

У відповідності до декрету ВЦВК від 5 жовтня 1925 року «Про охорону ділянок природи та її окремих творів, що мають переважне наукове чи культурно-історичне значення» [19] ділянки природи (землі та водного простору) і її окремі твори, тварини, рослини, горні породи, а також акліматизаційні ділянки, парки, сади й штучно створені запаси зеленої площі, що мають наукову та культурно-історичну цінність, підлягають охороні або з обмеженням області їх використання, або з залишенням у недоторканному вигляді. Із цієї метою їм може бути присвоєний статус заповідника (ст. 1). Щодо їх класифікації, то законодавство виокремлювало повні та часткові заповідники. Стосовно перших – існувала заборона господарської діяльності взагалі та порушення їх природного стану. Також, при повному заповіднику можливо було створення охоронного району – природної огорожі, на меті якої був захист цієї території. Експлуатація цього району заповідника допускалася для зацікавлених відомств лише за погодженням Народного комісаріату просвіти РСФСР. Частковий заповідник – це ділянка природи, де заповідність розповсюджувалася не на усю територію, а на певні її частини, по відношенню до яких діяли правила охорони повних заповідників. Протягом 20-х і 30-х років на виконання ряду законодавчих актів на Україні створюються державні історико-культурні заповідники в Києво-Печерській лаврі [12], Ольвії [21], Кам'янець-Подільському [18] тощо. Прийняті нормативні акти стали правовою основою охорони й збереження архітектурних, археологічних та історичних пам'яток у республіці, встановили правовий режим використання пам'яток минулого в народногосподарських цілях [1, с. 4].

Підвищення правової охорони особливо цінних земель нерозривно пов'язане зі встановленням особливого порядку вилучення цих земель для використання не за цільовим призначенням. Постановою ВЦК і РНК РРФСР 1929 року «Про затвердження положення про вилучення земель для державних та суспільних потреб» [9] установлювалось, що не підлягають вилученню землі, які знаходяться у віданні загальносоюзних та об'єднаних народних комісарів СРСР, якщо комісари не дійдуть згоди щодо їх вилучення (до них відносились і особливо цінні землі). Вилучення зазначених земель було можливим лише за особливою постановою уряду РРФСР і СРСР. Крім того, передбачалось відшкодування землекористувачам завданих збитків, а також передбачалась можливість надання іншої земельної ділянки замість вилученої. Необхідно відмітити, що законодавство щодо відшкодування шкоди, завданої землекористувачам унаслідок вилучення земельних ділянок для суспільних потреб, з часом удосконалювалось.

Новим етапом розвитку правового регулювання охорони та використання особливо цінних земель доцільно вважати 1968 – 1989 рр. Важливе значення мало прийняття Основ земельного законодавства Союзу СРСР та союзних республік у 1968 році [10] та Земельного кодексу УРСР [6] (далі – ЗК УРСР) у 1970 році. В цих нормативно-правових актах для позначення високих якісних характеристик цих земель уперше використане поняття «високопродуктивні угіддя», яке згодом було замінено поняттям «особливо цінні землі». Згідно зі ст. 41 ЗК УРСР, до них відносились: зрошувані й осушені землі, рілля, земельні ділянки, зайняті багаторічними плодовими насадженнями та виноградниками, культурними пасовищами, землі зайняті водоох-

оронними, захисними та іншими лісами першої групи, землі заповідників, курортів і зон санітарної охорони курортів. Було встановлено, що вилучення високопродуктивних земель провадиться лише у виняткових випадках і тільки за постановою Ради Міністрів Української РСР. Значення Основ як акта кодифікації земельного законодавства полягає ще й у тому, що вони стали підґрунтям для подальшого оновлення й розвитку земельного законодавства. У відповідності до Основ земельного законодавства були розроблені і на протязі 1970-1971 рр. затверджені у всіх союзних республіках земельні кодекси. Так, в ЗК УРСР закріплювалося, що «Земля – найважливіше багатство радянського суспільства – є головним засобом виробництва у сільському господарстві і просторовим базисом розміщення та розвитку усіх галузей народного господарства. Науково обґрунтоване, раціональне використання усіх земель, їх охорона ... є всенародною задачею». Земельний кодекс УРСР застосовувався до земельних правовідносин, що виникали після його введення в дію, тобто з 1 січня 1971 р. Він фактично продублював положення, викладені в Основах, які стали своєрідним підсумком радянського земельного права. Зокрема, земельний фонд проголошувався власністю виключно держави і заборонялися цивільно-правові угоди щодо відчуження земельних ділянок. Земельний фонд поділявся на шість категорій земель. Проте на відміну від Кодексу 1922 р. він не передбачав свободи вибору форми господарювання в сільському господарстві. Питання щодо правового регулювання земель історико-культурного призначення ним також не було порушено.

Положення кодексу отримали подальший розвиток у низці нормативно-правових актів. У постанові Ради Міністрів Української РСР «Про заходи по поліпшенню організації робіт із захисту ґрунтів від вітрової і водної ерозії» [14] наголошувалося, що боротьба з цим явищем радгоспів та колгоспів недостатня. Потребує прискорення впровадження розроблених науково-дослідними установами ґрунтозахисних систем землеробства з широкою перевіркою їх в опорних господарствах по захисту ґрунтів від ерозії.

Передбачений ЗК УРСР 1970 року порядок вилучення особливо цінних земель було деталізовано в декількох нормативно-правових актах. Зокрема, у положенні «Про порядок порушення клопотань і вирішення питань про відведення земельних ділянок для державних і громадських потреб» [23] зазначалося, що під час вибору земельної ділянки вивчається і перевіряється можливість відведення земельної ділянки за рахунок земель несільськогосподарського призначення або непридатних для сільського господарства чи малопродуктивних сільськогосподарських угідь. Враховується необхідність максимального збереження цінних продуктивних угідь, припинення ерозійних процесів, заболочення земель, найдоцільнішого використання капіталовкладень, витрачених на поліпшення земель, на будівництво зрошувальної (осушувальної) мережі тощо.

Наступним етапом розвитку правового регулювання охорони та використання особливо цінних земель слід визначити період з 1989 р. до 2001 року, визначальною подією якого було прийняття декількох редакцій Земельного кодексу України, що обумовило подальше реформування земельних відносин. Становлення України як незалежної держави з ринковою економікою зумовило необхідність проведення цілої низки реформ, у тому числі земельної. У 1992 р. приймається нова редакція Земельного кодексу України, який закріпив існування трьох рівноправних форм

власності: державної, колективної та приватної [4]. При цьому особливо цінні землі визнавались виключною державною власністю і не могли передаватись у приватну або колективну власність. Суб'єктом права загальнодержавної власності на землі України визнавалась Верховна Рада України. Вилучення особливо цінних земель не допускалось за винятком будівництва шляхів, ліній електропередачі та зв'язку, трубопроводів, нафтових і газових свердловин та виробничих споруд, пов'язаних з їх експлуатацією.

При цьому особливо цінні землі були розділені на особливо цінні продуктивні землі та інші особливо цінні землі. У 1997 році Державним комітетом України по земельних ресурсах було прийнято Вказівку «Про використання, охорону та моніторинг особливо цінних земель» [13], в якій відмічалось, що з 1989 по 1997 рр. відбулися значні зміни площі та властивості цих земель у результаті відведення їх для несільськогосподарських потреб, впливу водної та вітрової ерозії, підтоплення, засолення, осолонцювання та інших факторів.

Виокремлення останнього етапу – 2001 р. – нинішній час – обумовлено прийняттям 25 жовтня 2001 року нового ЗК України. За яким до особливо цінних земель відносяться: а) у складі земель сільськогосподарського призначення: чорноземи нееродовані неосолонцюваті на лесових породах; лучно-чорноземні незасолені неосолонцюваті суглинкові ґрунти; темно-сірі опідзолені ґрунти та чорноземи опідзолені на лесах і глеюваті; бурі гірсько-лісові та дерново-буроземні глибокі і середньо глибокі ґрунти; дерново-підзолисті суглинкові ґрунти; коричневі ґрунти Південного узбережжя Криму, дернові глибокі ґрунти Закарпаття; б) торфовища з глибиною залягання торфу більше одного метра і осушені незалежно від глибини; в) землі, надані в постійне користування НБАО «Масандра» та підприємствам, що входять до його складу; землі дослідних полів науково-дослідних установ і навчальних закладів; г) землі природно-заповідного та іншого природоохоронного призначення, землі історико-культурного призначення (ч. 1 ст. 150 в редакції Закону № 5245-VI (5245-17) від 06.09.2012).

Проте суттєвих новацій щодо правового регулювання використання та охорони особливо цінних земель не відбулось. Порівняно з ЗК України 1992 року назву «особливо цінні продуктивні землі» було змінено на «особливо цінні землі», їх склад було розширено включенням земель історико-культурного призначення – нової категорії земель та земель природно-заповідного фонду. Кодекс уперше закріпив можливість перебування особливо цінних земель як у державній, так і в комунальній та приватній власності.

Питання удосконалення нормативно-правового забезпечення охорони та використання особливо цінних земель були предметом уваги Ради національної безпеки і оборони України та парламентських слухань [24]. Протягом досліджуваного періоду до Верховної Ради України вносились проекти внесення змін до ст. 150 ЗКУ, щодо уточнення складу та удосконалення порядку вилучення (викупу) особливо цінних земель. На жаль, зазначені пропозиції не знайшли свого законодавчого втілення.

Отже, правове регулювання охорони та використання особливо цінних земель поки що не має завершеності в правовій регламентації, а значить, потребує подальшого вдосконалення з урахуванням історико-правової спадщини.

Список літератури:

1. Акуленко В. І. Законодавство про пам'ятки історії та культури (збірник нормативних актів) / В. І. Акуленко, М. О. Голодний, М. Л. Дашевська, Л. П. Плєскач. – К.: Політвидав України, 1970. – 464 с.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. – К.: Перун, 2005. – 1728 с.
3. Земельний кодекс України: Закон України від 25 жовтня 2001 року, № 2768-III // Відом. Верхов. Ради України. – 2002. – № 3 – 4. – С. 27.
4. Земельний кодекс України: Закон України від 18.12.1990 р., № 562-XII // Відом. Верхов. Ради України. – 1991 – № 10. – С. 98.
5. Земельний кодекс УРСР: Закон УРСР від 29 листопада 1922 року // ЗУ УРСР. – 1922. – № 12. – С. 750.
6. Земельний кодекс УССР: Закон УССР від 25 грудня 1970 року // ВВР УССР. – 1970. – № 29. – С. 200.
7. Инструкция по разделению государственных земельных имуществ на имущества общегосударственного и местного значения: Постановление Экономического совещания РСФСР от 9 ноября 1923 года // СУ РСФСР. – 1923. – № 86ю – С. 837.
8. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 року // Відом. Верхов. Ради України. – 1996. – № 30. – С. 141.
9. Об утверждении положения об изъятии земель для государственных или общественных надобностей: Постановление ВЦИК и СНК РСФСР от 4 марта 1929 года // СУ РСФСР – 1929 – № 24 – С. 248.
10. Основы земельного законодательства Союза ССР и союзных республик от 13 декабря 1968 года // Ведом. Верхов. Совета СССР. – 1968. – № 51. – С. 585.
11. Правила о порядке, условиях и сроках использования государственных земельных имуществ: Декрет СНК РСФСР от 23 августа 1923 года // СУ РСФСР. – 1923. – № 74. – С. 716.
12. Про визнання колишньої «Києво-Печерської Лаври» історико-культурним державним заповідником і про перетворення її на всеукраїнське музейне містечко: Постанова ВУЦВК і РНК УРСР від 29 вересня 1926 р // Зібр. узаконень УРСР. – 1926. – № 56. – С. 376.
13. Про використання, охорону та моніторинг особливо цінних земель: вказівка Державного комітету України по земельних ресурсах від 03 листопада 1997 року № 55 // Землевпорядний вісник – 1998 – № 3.
14. Про заходи по поліпшенню організації робіт по захисту ґрунтів від вітрової і водної ерозії: Постанова Ради Міністрів Української РСР від 28 листопада 1975 року № 526 // ЗП УРСР. – 1975. – № 12. – С. 69.
15. Про земельні комітети і про врегулювання ними сільськогосподарських відносин: Декрет РНК від 4 грудня 1917 року // СУ РСФСР. – 1917. – № 7. – С. 105.
16. Про землю: Декрет РНК від 26 жовтня (8 лютого) 1917 року // СУ РСФСР. – 1917. – № 1. – Ст. 3.
17. Про облік і охорону пам'яток мистецтва, старовини і природи: Декрет РНК від 7 січня 1924 року // СУ РСФСР. – 1924. – № 18. – С. 179.
18. Про оголошення замку-фортеці в м. Кам'янець-Подільському державним історико-культурним заповідником: постанова РНК УРСР від 23 березня 1928 року // ЗУ УРСР. – 1928. – № 5. – С. 69.
19. Про охорону ділянок природи та її окремих творів, що мають переважно наукове чи культурно-історичне значення: Декрет ВЦВК від 5 жовтня 1925 року // Собр. Узаконений и распоряжений раб.-крестьян. правительства Украины за 1925 год. – 21 жовтня 1925. – № 68 – 69. – С. 394.
20. Про охорону пам'яток природи, садів і парків: Декрет РНК РРФСР від 16 вересня 1921 року // СУ РСФСР – 1921. – № 65. – С. 492.
21. Про охорону стародавньої грецької колонії «Ольвії»: постанова РНК УРСР від 31 травня 1924 року // ЗУ УРСР. – 1924. – № 11. – С. 113.
22. Про перехід маєтків, сільськогосподарських підприємств і ділянок землі, що мають у культурно-просвітницькому та промисловому значенні загальнодержавне значення у відання народного комісаріату землеробства: Декрет РНК від 1 жовтня 1918 року // СУ РСФСР. – 1918. – № 72. – С. 787.
23. Про порядок порушення клопотань і вирішення питань про відведення земельних ділянок для державних і громадських потреб // ЗП УРСР. – 1970. – № 11. – С. 127.
24. Про рекомендації парламентських слухань Сучасний стан та перспективи розвитку земельних відносин в Україні: Постанова Верховної Ради України від 22 вересня 2005 року № 2897-IV // ВВР України – 2005. – № 48. – С. 494.
25. Про соціалізацію землі: Декрет ВЦВК від 19 лютого 1918 року // СУ РСФСР. – 1918. – № 25. – Ст. 346.
26. Про соціалістичний землеустрій та про заходи щодо переходу до соціалістичного землеробства: від 14 лютого 1919 року // Собр. Узаконений и распоряжений раб.-крестьян. правительства Украины за 1919 год. – 12 – 14 лютого 1919. – № 9. – Ст. 126.

Рышкова Л. В., Донец О. В. Историческая ретроспектива правового регулирования особо ценных земель в Украине / Л. В. Рышкова, О. В. Донец // Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского. Серия «Юридические науки». – 2013. – Т. 26 (65). – № 2-1. – Ч. 1. – С. 435-444.

В статье исследуется становление и развитие правового регулирования особо ценных земель в Украине, подлежащих, по сравнению с другими землями, еще большей охране, вместе с домами, сооружениями, а также другими следами материальной культуры. Актуальность исторического анализа обусловлена тем фактом, что в процессе определения и обобщения опыта прошлого, мы способствуем познанию закономерностей общественного развития, уклонению повторения ошибок. А, соответственно, имеем теоретико-практическую основу для разработки нового, более досконального законодательства, которое будет соответствовать реалиям современности.

Ключевые слова: земля, особо ценные земли, земли историко-культурного назначения, правовое регулирование особо ценных земель в Украине.

IN HISTORICAL LEGAL REGULATION OF VALUABLE LAND IN UKRAINE

Ryshkova L. V., Donets O. V.

Law Academy of Ukraine named after Yaroslav Mudryi, Kharkiv, Ukraine

The article examines the formation and development of legal regulation of valuable land in Ukraine to be compared with other lands, even greater protection, with houses, buildings, and other traces of material culture. Ukraine national legislation refers to such land – the land of various purpose and varying physical properties. The only common to them is the increased need for protection from undue influence, conversion or such use, leading to their degradation.

The relevance of historical analysis stems from the fact that identifying and summarizing past experience, we promote knowledge of the laws of social development, avoiding repetition of mistakes. And, therefore, we have the theoretical and practical basis for developing new and better legislation that will meet the realities of the time. Exploring historical retrospective regulation especially valuable lands authors emphasize the fact that the formation of the legal regulation of land relations affect social and political conditions of a given period, due to the peculiarities and character of the land system. Based on what they offer periodization of the history of the legal regulation of valuable land in Ukraine, distinguishes several stages of this phenomenon. For example, last stage – 2001 – present – authors determined the adoption of 25 October 2001 the new Land Code of Ukraine. Based on the analysis which concludes the article about the lack of significant innovations in the legal regulation of use and protection of valuable land. The authors

Rights and use of valuable land still has no finality in legal regulation, and hence needs further improvement based on historical and legal heritage.

Key words: land, especially land, securities, land of historical and cultural significance, especially the regulation of land in Ukraine.

Spisok literaturi:

1. Akulenko V. I. Zakonodavstvo pro pam'jatki istorii ta kulturi (zbirnik normativnih aktiv) / V. I. Akulenko, M. O. Golodnij, M. L. Dashevs'ka, L. P. Pleskach. – K.: Politvidav Ukraïni, 1970. – 464 s.
2. Velikij tлумachnij slovnik suchasnoï ukraïns'koï movi (z dod. i dopov.) / uklad. i golov. red. V. T. Busel. – K.: Perun, 2005. – 1728 s.
3. Zemelnij kodeks Ukraïni: Zakon Ukraïni vid 25 zhovtnja 2001 roku, № 2768-III // Vidom. Verhov. Radi Ukraïni. – 2002. – № 3 – 4. – S. 27.
4. Zemelnij kodeks Ukraïni: Zakon Ukraïni vid 18.12.1990 r., № 562-XII // Vidom. Verhov. Radi Ukraïni. – 1991 – № 10. – S. 98.
5. Zemelnij kodeks URSR: Zakon URSR vid 29 listopada 1922 roku // ZU URSR. – 1922. – № 12. – S. 750.
6. Zemelnij kodeks USSR: Zakon USSR vid 25 grudnja 1970 roku // VVR USSR. – 1970. – № 29. – S. 200.
7. Instrukcija porazdeleniju gosudarstvennyh zemelnyh imushhestva na imushhestva obshhegosudarstvennogo i mestnogo znachenija: Postanovlenie Jekonomicheskogo soveshhanija RSFSR ot 9 nojabrja 1923 goda // SU RSFSR. – 1923. – № 86ju – S. 837.
8. Konstitucija Ukraïni: Zakon Ukraïni vid 28 chervnja 1996 roku // Vidom. Verhov. Radi Ukraïni. – 1996. – № 30. – S. 141.

9. Ob utverzhdenii polozhenija ob iz№jatii zemel ‘ dlja gosudarstvennyh ili obshhestvennyh nadobnostej: Postanovlenie VCIK i SNK RSFSR ot 4 marta 1929 goda // SU RSFSR – 1929 – №24 – S. 248.
10. Osnovy zemelnogo zakonodatelstva Sojuza SSR i sojuznyh respublik ot 13 dekabrya 1968 goda // Vedom. Verhov. Soveta SSSR. – 1968. – № 51. – S. 585.
11. Pravila o porjadke, uslovijah i srokah ispolzovanija gosudarstvennyh zemelnyh imushhestv: Dekret SNK RSFSR ot 23 avgusta 1923 goda // SURSFSR. – 1923. – № 74. – S. 716.
12. Pro viznannja kolishnoï «Kievo-Pecherskoï Lavri « istoriko-kulturnim derzhavnim zapovidnikom i pro peretvorennja її na vseukraïnske muzejne mistechko: Postanova VUCVK i RNK URSR vid 29 veresnja 1926 r // Zibr. uzakonen URSR. – 1926. – № 56. – st. 376.
13. Pro vikoristannja, ohoronu ta monitoring osobливо cinnih zemel: vkazivka Derzhavnogo komitetu Ukraïni po zemel ‘nih resursah vid 03 listopada 1997 roku № 55 // Zemlevporjadnij visnik – 1998 – № 3.
14. Pro zahodi po polipshennju organizacii robit po zahistu rruntiv vid vitrovoi i vodnoï erozii: Postanova Radi Ministriv Ukraïns koï RSR vid 28 listopada 1975 roku № 526 // ZP URSR. – 1975. – № 12. – S. 69.
15. Pro zemelni komiteti i pro vreguljuvannja nimi silskogospodarskih vidnosin: Dekret RNK vid 4 grudnja 1917 roku // SU RSFSR. – 1917. – № 7. – S. 105.
16. Pro zemlju: Dekret RNK vid 26 zhovtnja (8 ljutogo) 1917 roku // SU RSFSR. – 1917. – № 1. – S. 3.
17. Pro oblik i ohoronu pamjatok mistectva, starovini i prirodi : Dekret RNK vid 7 sichnja 1924 roku // SU RSFSR. – 1924. – № 18. – S. 179.
18. Pro ogoloshennja zamku-forteci v m. Kamjanec-Podilskomu derzhavnim istoriko-kulturnim zapovidnikom: postanova RNK URSR vid 23 bereznja 1928 roku // ZU URSR. – 1928. – № 5. – S. 69.
19. Pro ohoronu diljanok prirodi ta її okremih tvoriv, shho majut perevazhne naukovе chi kulturno-istorichne znachennja: Dekret VCVK vid 5 zhovtnja 1925 roku // Sobr. Uzakonenij i rasporejzhenij rab.-krestjan. pravitelstva Ukrainy za 1925 god. – 21 zhovtnja 1925. – № 68 – 69. – S. 394.
20. Pro ohoronu pam jatok prirodi, sadiv i parkiv: Dekret RNK RRFSR vid 16 veresnja 1921 roku // SU RSFSR – 1921. – № 65. – S. 492.
21. Pro ohoronu starodavnoï greckoï kolonii «Olvii «: postanova RNK URSR vid 31 travnja 1924 roku // ZU URSR. – 1924. – № 11. – S. 113.
22. Pro perehid maetkiv, silskogospodarskih pidpriemstv i diljanok zemli, shho majutu kulturno-prosvitnic komu ta promislovomu znachenі zagal noderzhavne znachennja u vidannja narodnogo komisariatu zemlerobstva: Dekret RNK vid 1 zhovtnja 1918 roku // SU RSFSR. – 1918. – № 72. – S. 787.
23. Pro porjadok porushennja klopotan i virishennja pitanpro vidvedennja zemelnih diljanok dlja derzhavnih i gromadskih potreb // ZP URSR. – 1970. – № 11. – S. 127.
24. Pro rekomendacii parlamentskih sluhan Suchasnij stan ta perspektivi rozvitku zemelnih vidnosin v Ukraïni: Postanova Verhovnoï Radi Ukraïni vid 22 veresnja 2005 roku № 2897- IV // VVR Ukraïni – 2005. – № 48. – S. 494.
25. Pro socializaciju zemli: Dekret VCVK vid 19 ljutogo 1918 roku // SU RSFSR. – 1918. – № 25. – S. 346.
26. Pro socialistichnij zemleustrij ta pro zahodi shhodo perehodu do socialistichnogo zemlerobstva: vid 14 ljutogo 1919 roku // Sobr. Uzakonenij i rasporejzhenij rab.-krestjan. pravitelstva Ukrainy za 1919 god. – 12-14 ljutogo 1919. – № 9. – S. 126.